



“National strategic development of the state: concept and meaning”

AUTHORS	Alexander Belov  https://orcid.org/0000-0002-7910-8174
ARTICLE INFO	Alexander Belov (2018). National strategic development of the state: concept and meaning. <i>Economics of Development</i> , 17(3), 50-63. doi: 10.21511/ed.17(3).2018.05
DOI	http://dx.doi.org/10.21511/ed.17(3).2018.05
RELEASED ON	Tuesday, 04 December 2018
RECEIVED ON	Monday, 04 June 2018
ACCEPTED ON	Tuesday, 11 September 2018
LICENSE	 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
JOURNAL	"Economics of Development"
ISSN PRINT	1683-1942
ISSN ONLINE	2304-6155
PUBLISHER	LLC “Consulting Publishing Company “Business Perspectives”
FOUNDER	Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics



NUMBER OF REFERENCES

61



NUMBER OF FIGURES

2



NUMBER OF TABLES

2

© The author(s) 2025. This publication is an open access article.



BUSINESS PERSPECTIVES



Publisher:

LLC "CPC "Business Perspectives"
Hryhorii Skovoroda lane, 10,
Sumy, 40022, Ukraine
www.businessperspectives.org



S. KUZNETS KHNUE



Founder:

Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics, Nauky
avenue, 9-A, Kharkiv, 61166,
Ukraine
<http://www.hneu.edu.ua/>

Received on: 4th of
June, 2018

Accepted on: 11th of
September, 2018

© Alexander Belov, 2018

Alexander Belov, Ph.D., Chair
"Economic theory and applied
economics", Poltava University of
Economics and Trade, Ukraine.



This is an Open Access article,
distributed under the terms of the
[Creative Commons Attribution 4.0
International license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits
unrestricted re-use, distribution,
and reproduction in any medium,
provided the original work is
properly cited.

Alexander Belov (Ukraine)

NATIONAL STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE STATE: CONCEPT AND MEANING

Abstract

Strategic planning of socio-economic state development in Ukraine is at the stage of forming. After independence, Ukraine refused the state long-term planning. State development took place in tactical and operational regimes. There were attempts to develop development programs for a longer period, but these programs remained largely unrealized. Thus, the problem of ensuring the national strategic development of Ukraine that allows overcoming the crisis and increasing the competitiveness of its economy on the world market, has occurred as important issue.

The purpose of the article is to determine the essence of the concept of national strategic development. To achieve this the evolution of the concept of "strategy" and modern scientific classification approach to its definition, the meaning of the concept of "development" and the concept of "national strategy" was created, which is strengthening the position on the world stage. If the opposite happens, then such a strategy should be considered as anti-national.

The author's classification of types of national strategic development of the state is developed. The meaning of the national strategic development of the state with the help of such a category as its potential is revealed. The system of potentialities of the economic system is considered and it is proved that the core of the national strategic development in a post-industrial society is the state scientific and technical potential.

Strategic development, which is in creating the state's economy on the strong scientific and technical potential, when science moves from the scope of the nonprofit sector, or how it is positioned in the state strategy 2015 – as the "pride" of Ukraine, in the category of important productive force of economy, the achievement of its integration into production is able to provide a high level of productivity, and therefore a high standard of living, significant GDP per capita GDP ratios and standard of living, quality of life, etc.

Keywords

scientific and technical potential, strategy, national development,
post-industrial economy

JEL Classification

O41

О.В. Белов (Україна)

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ: ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ

Анотація

Стратегічне планування соціально-економічного розвитку держави в Україні перебуває на етапі становлення. Після набуття незалежності Україна відмовилась від державного довгострокового планування. Управління розвитком держави відбувалося у тактичному та оперативному режимах. Були спроби розробити програми розвитку на більш тривалий термін, проте, вони так і залишились у більшості нереалізованими. Тому набирає ваги проблема забезпечення національного стратегічного розвитку України, адже це дозволило б країні вийти з кризи та посилить конкурентоздатність власної економіки на світовому ринку. Для її досягнення було проведено дослідження еволюції поняття «стратегія» та сучасних класифікацій наукових підходів до його визначення, розкрито сутність поняття «розвиток» і встановлено зміст поняття «національна стратегія», що полягає у посиленні позиції держави на світовій арені, якщо відбувається протилежне – таку стратегію треба вважати антинаціональною.

Розроблено авторську класифікацію видів національного стратегічного розвитку держави. Розкрито сутність національного стратегічного розвитку держави за допомогою такої категорії як її потенціал. Розглянуто систему потенціалів економічної системи та доведено, що ядром національного стратегічного розвитку в умовах постіндустріального суспільства є науково-технічний потенціал країни.

Стратегічний розвиток, який полягає у побудові економіки держави на міцному науково-технічному потенціалі, коли, наука переходить зі сфери неприбуткового сектору, або як це позиціонується в стратегії держави 2015 року – у якості «гордості» України, у розряд важливої продуктивної сили економіки, досягнення якої, інтегровані у виробництво, здатний забезпечити високий рівень продуктивності праці, і відповідно високий рівень життя населення, значні ВВП, ВВП на душу населення і коефіцієнти рівня життя, якості життя тощо.

Ключові слова науково-технічний потенціал, стратегія, національний розвиток, постіндустріальна економіка
Класифікація JEL O41

ВСТУП

Економіка України знаходиться у кризовому стані останні роки. Для виходу з нього, шляхом посилення конкурентоздатності національної економіки на міжнародних ринках, необхідно забезпечити здійснення національного стратегічного розвитку держави. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку держави в Україні перебуває на етапі становлення. Після набуття незалежності Україна відмовилась від державного довгострокового планування. Управління розвитком держави відбувається у тактичному та оперативному режимах. На початку -2000х років було розроблено низку програм розвитку на більш тривалий термін, але, на жаль, дані програми так і залишились у більшості нереалізованими. Отже, забезпечення здійснення національного стратегічного розвитку держави є дуже важливою і актуальною проблемою сьогодення.

1. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД

Питанням теорії стратегії чинного управління в економіці присвячено багато досліджень, серед яких можна відзначити роботи Ансофа, Мінцберга, Портера, тощо. Питання стратегії на державному рівні розглядалися у дослідженнях Малгана, Ведути, Геєця, Жаліло, Желюк та інших. Аспекти розвитку науково-технічного потенціалу розроблялися у працях Анчишкіна, Варшавського, Доброва, Мазура, Булкіна, Александрової та інших. Сучасні аспекти гармонізації розвитку Україні розглянуті у публікаціях Вороб'яненка, Федулової, Мазаркі.

У науковій літературі зустрічаються різні терміни: стратегії розвитку, економічні стратегії держави, довгостроковий розвиток, економічна політика держави. Отже, єдиної думки, що є стратегічним розвитком держави, а тим більше – національним стратегічним розвитком держави поки що не існує.

Так, монографію Ведути «Державні економічні стратегії» [54] присвячено аналізу державних економічних стратегій розвинених країн світу у різні епохи з акцентом на банківські системи.

Желюк [60] досліджує управління довгостроковим розвитком національної економіки [2], та зазначає, що для забезпечення стратегічних векторів довгострокового розвитку України слід стимулювати конкурентоспроможний розвиток національної економіки, розвиток інноваційного потенціалу, розбудовувати ноосферизовану економіку і забезпечувати економічну безпеку України.

Геєць з колективом авторів [12, 13] висвітлюють погляди на сутність і механізми реалізації національних економічних пріоритетів України. Основну увагу вино приділяють соціально-економічним напрямкам розвитку держави, серед яких акцент робиться на науково-технічний розвиток.

Монографії Мазаркі [29], Гуткевича [16], та Кіндзерського [21] присвячені дослідженню стратегічних напрямів розвитку таких галузей економіки України як промисловий, аграрний, інвестиційний і зовнішньо-економічний сектори.

У дослідженні Сидорової та колективу авторів [48], присвяченому антикризовій стратегії України, зокрема зазначається наступне: ключові проблеми полягають у тому, що темпи розвитку й структура

науково-технічної та інноваційної сфери не відповідають попиту на передові технології з боку економіки; пропонувані наукові результати світового рівня не знаходять застосування в економіці через низьку сприйнятливості підприємницького сектору до інновацій; у науково-технічній та інноваційній сфері триває втрата кадрів і скорочення матеріально-технічних засобів. І відповідно цього вони зазначають, що існує загроза переорієнтації вітчизняної науки на вирішення проблем інноваційного розвитку інших країн і перетворення України на експортера товарів і послуг з низьким рівнем доданої вартості, у тому числі у сфері інтелектуальної праці.

У своїй праці Жаліло [59] досліджує принципи, чинники та інструменти формування економічних стратегій держави, зазначаючи основні пріоритети ефективної економічної стратегії: стимулювання інвестиційних та інноваційних процесів, інституційне вдосконалення та розвиток людського капіталу; та обґрунтовує необхідні умови їх реалізації.

Вороб'яненко [57] акцентує увагу на етиці, що має стати підґрунтям розвитку особистості, яке дозволить стримувати людські інстинкти за одночасного мотивування до вдосконалення особистості, а це у свою чергу дозволить забезпечувати розвиток суспільства і держави у цілому.

У той же час, Федулова та Присяжнюк [10], аналізуючи міжнародні рейтингові оцінки інноваційності економіки, доводять, що людський фактор і економіка знань – є основою соціально-економічного розвитку України.

Отже, проблема національного стратегічного розвитку і місця у ньому науково-технічного потенціалу потребує дослідження.

2. МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Визначити поняття і сутність категорії «національний стратегічний розвиток», та дослідити його зв'язок з розвитком науково-технічного потенціалу країни.

3. РЕЗУЛЬТАТИ

Відмінність між термінами «поняття» і «сутність» полягає у тому, що перше з них покликане відобразити характерні ознаки того чи іншого процесу або явища, а друге – лише найбільш важливі, глибинні їх ознаки і властивості, які, зазвичай, не сприймаються за допомогою органів почуттів. Для їх виявлення потрібно провести науковий аналіз. Отже, першим етапом з'ясуємо поняття категорії «національний стратегічний розвиток», наступним проведемо дослідження його сутності.

Розглянемо, що являє собою національний стратегічний розвиток. Для цього визначимо поняття «розвиток», «стратегія», «національний» і побудуємо за їх допомогою поняття категорії «національний стратегічний розвиток».

Згідно сучасних філософських течій [27], розвиток – необоротна, спрямована, закономірна зміна матеріальних і ідеальних об'єктів. Лише одночасна наявність всіх трьох зазначених властивостей виділяє процеси розвитку серед інших змін:

- оборотність змін характеризує процеси функціонування (циклічне відтворення постійної системи функцій);
- відсутність закономірності характерна для випадкових процесів катастрофічного типу;
- при відсутності спрямованості зміни не можуть накопичуватися, і тому процес втрачає характерну для розвитку єдину, внутрішньо взаємозалежну лінію.

У результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, що виступає як зміна його складу або структури (тобто виникнення, трансформація або зникнення його елементів або зв'язків).

У американських джерелах визначають поняття «бізнес розвитку», на яке існують протилежні погляди, згідно одного з них [15], – процеси розробки та впровадження можливостей для зростання організацій та їхнього середовища; згідно другого [40] – це створення довгострокових цінностей для організації від клієнтів, ринків і відносин між ними. Якщо перший визначає розвиток тільки як зростання, а постійне і швидке зростання не завжди є корисним і може вести до катастроф, то другий підхід вже закладає у даний процес якісні елементи.

Поняття «стратегія» має наступну етимологію: stratos (грецьк.) – військо і ago- (грецьк.) – веду, тож словом strategia називали найважливішу частину військового мистецтва. Якщо ж звернутися до економічної сфери діяльності, то під стратегією, зазвичай, розуміють довгострокові плани керівництва економічної системи, спрямовані на зміцнення її позицій, задоволення споживачів і досягнення перспективних цілей [37]. У дослідженні Малгана дається більш широке тлумачення: «Саме поняття «стратегія» походить від давньогрецького слова strategos, що об'єднав у собі stratos (ідея чогось повсюдно поширеного – в армії або серед безлічі людей) і agos (ідея лідерства)». Тож, даний термін означає здатність утворюючих сучасну державу установ (число яких безперервно зростає), законів, служб, посольств, армії і наукових лабораторій рухатися у єдиному напрямку і служити інтересам всього суспільства [35].

У економічній науці даний термін став застосовуватися відносно недавно: з 40-60-х років ХХ сторіччя. Але, деякі дослідники вважають [43], що становлення теорії стратегічного управління слід вважати 1911 рік – початок викладання у Гарварді курсу бізнесової політики.

Серед дослідників існує широкий спектр думок щодо тлумачення стратегії. Ансоф вважає, що стратегія – це перелік правил для прийняття рішень, якими організація користується у своїй діяльності [3].

Мінцберг [36], виділяє п'ять основних складових до поняття терміну стратегія економічної системи:

1. Стратегія – це план, керівництво, орієнтир або напрямок розвитку, дорога із сьогодення до майбутнього.
2. Стратегія – це принцип поведінки або слідування якоїсь моделі поведінки.
3. Стратегія – це позиція, а саме розташування певних товарів на конкурентних ринках.
4. Стратегія – це перспектива, тобто основний спосіб дії організації.
5. Стратегія – це спритний прийом, особливий «маневр», що робиться з метою перехитрити суперника або конкурента.

У свою чергу, Швайка виділяє такі підходи [46]:

1. Концептуально-філософське трактування поняття стратегічного планування, тобто спосіб мислення і дій, якими визначається лінія ділової поведінки на тривалий проміжок часу.
2. Технологічний підхід до неї, як до набору правил і засобів досягнення стратегічних цілей, отже технологію прийняття управлінських рішень.
3. Тип абстрактної норми діяльності, коли вона виступає своєрідним обмеженням, критеріальною основою для ухвалення подальших стратегічних, тактичних і поточних рішень.

Еволюцію поглядів на визначення поняття стратегія представлено у Таблиці 1.

Таблиця 1. Зміст поняття «стратегія»

Джерело: Складено автором.

№	Автор	Джерело	Стратегія – зміст поняття	Рік
1	Чандлер	[37, 7]	«Визначення основних довготермінових цілей та задач підприємства, прийняття дій і розподілу ресурсів, необхідних для виконання поставлених цілей»	1962
2	Гарвардська школа бізнесу	[37]	«Стратегія як метод визначення конкурентних цілей організації у сферах бізнесу, у яких працює компанія»	1965
3	Ансоф	[3]	«Перелік правил для прийняття рішень, якими організація користується у своїй діяльності»	1965
4	Стейнер	[37]	«Стратегія як спосіб установлення цілей для корпоративного, ділового і функціонального рівнів. Основний підхід: при розробці стратегії слід виділити корпоративні, ділові і функціональні цілі з погляду їхнього різного впливу на процеси управління в організації»	1977
5	Портер	[41, 37]	«Стратегія як спосіб реакції на зовнішні можливості і загрози, внутрішні сильні і слабкі сторони. Основне завдання стратегії полягає у досягненні організацією довгострокових конкурентних переваг над суперниками у кожній сфері бізнесу»	1980
6	Кинг, Кліланд	[22]	«Визначають стратегію як «загальний напрямок, на якому слід шукати шляхів досягнення цілей»	1982
7	Мінцберг, Куїн	[37, 36, 33]	«Стратегія як послідовна, погоджена та інтегрована структура управлінських рішень. При розробці стратегії основна увага приділяється формуванню планів з метою контролю ефективності досягнення стратегічних орієнтирів. Спосіб поведінки або план, який інтегрує основні цілі організації, норми та дії у єдине ціле, допомагає направляти та розміщувати ресурси унікальним і неповторним чином, що заснований на відносних внутрішніх перевагах та недоліках організації, очікуваних змінах у оточенні та пов'язаних з ними діями конкурентів»	1987
8	Томпсон	[50, 49]	«Специфічний управлінський план дій, спрямованих на досягнення встановлених цілей. Вона визначає спосіб функціонування та розвитку організації; підприємницькі, конкурентні та функціональні заходи і дії, завдяки яким організація досягне бажаного становища»	1987
9	Хамель	[37]	«Стратегія як спосіб розвитку ключових конкурентних переваг організації. Основний підхід: основу конкурентоспроможності становлять особливі здатності фірми і внутрішні ресурси»	1989
10	Карлоф	[19]	«Узагальнена модель дій, які необхідні для координації та розподілу ресурсів компанії»	1989
11	Мескон, Альберт, Хедоурі	[37, 32]	«Стратегія являє собою детальний всебічний комплексний план, призначений для того, щоб забезпечити здійснення місії організації і досягнення її цілей. Комплекс заходів, послідовне і паралельне виконання яких дозволяє досягти цілей при відсутності змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі»	1992
12	Вейс	[55]	«Декларація про наміри зробити певний вибір у майбутньому, коли настануть моменти, що надають право вибору»	1993
13	Сатналайнен	[44]	«Таке поєднання (відповідність) ресурсів і навичок організації, з одного боку, і можливостей, ризику, що виходять з навколишнього середовища, з іншого боку, діючи у теперішньому і майбутньому, при якому організація сподівається досягнути своєї основної мети»	1993
14	Дойль	[37]	«Стратегія визначає напрямок, у якому рухається компанія, виконуючи поставлені завдання. У центрі уваги стратегії – прийняття рішень у галузі маркетингу та інновацій. Найбільш важливе рішення – вибір ринків»	1993
15	Гсрчикова	[37]	«Стратегія фірми – це розрахована на перспективу система заходів, що забезпечує досягнення конкретних накреслених компанією цілей. Сутність вироблення і реалізації стратегії полягає у виборі потрібного напрямку розвитку з безлічі альтернатив»	1995
16	Мочерний	[34]	«Економічна стратегія – це довгостроковий курс економічної політики, який передбачає вирішення великомасштабних економічних і соціальних завдань»	1995
17	Туленков	[51]	«Визначає стратегію як установлену на досить тривалий період сукупність норм, орієнтирів, напрямків, сфер, способів і правил діяльності, що забезпечують зростання і високу конкурентоспроможність організації, які зміцнюють позиції на ринку, підвищують здатність до виживання в умовах конкуренції.»	1997
18	Хілл	[17, 14]	«Інтеграція ряду дій, які розробляються для підтримки стійких переваг над конкурентами»	1998
19	Ведута	[54]	«Визначає національну стратегію як таку, що забезпечує стійке збільшення темпів росту кінцевого продукту при оптимальній структурі для громадян, досягненні повної зайнятості, відсутності інфляції і справедливою розподілу доходів»	1998
20	Віханський	[58]	«Стратегія – це довгостроковий якісно визначений напрямок розвитку організації, який стосується сфери, засобів і форми її діяльності, системи взаємовідносин всередині організації, а також позиції організації у зовнішньому середовищі, що приводить організацію до її цілей»	1998
21	Шершньова, Оборська	[45]	«Вважають, що у сучасній літературі мають місце дві основні концепції стратегії: філософська та організаційно-управлінська»	1999

Таблиця 1. Зміст поняття «стратегія» (продовження)

22	Азарова	[4]	«Свого роду прогноз, тобто – система аргументованих наукових уявлень про напрямки розвитку і майбутній стан всієї організації або її окремих структурних елементів»	2000
23	В. В. та В. Ю. Мейтуси	[31]	«Сукупність методів і засобів, що дозволяють досягти мети у недостатньо визначених швидкоплинних контекстах із урахуванням наявного людського чинника»	2004
24	Карамишев	[18]	«Стратегія – це визначення курсу для досягнення цілей. Стратегічне державне планування – масштабне планування довгострокових цілей держави. Стратегія організації – це генеральний план дій, що визначає пріоритети стратегічних завдань, ресурси й послідовність кроків щодо досягнення стратегічних цілей»	2004
25	Швайка	[46]	«Узагальнена модель майбутнього стану економіки та планових дій щодо його досягнення, яка встановлює основні напрями, цілі та пріоритети діяльності, визначає критичні ресурси та необхідні нововведення, включає засоби реалізації пріоритетів та індикатори досягнення планованого результату; стратегія – укрупнений, комплексний план дій, спрямований на реалізацію місії держави. Місія держави зумовлена її сутністю, чітко визначеною метою функціонування»	2006
26	Хрущ	[20]	«Детальний комплексний план, що має на меті забезпечити цілі організації на довгостроковий період»	2008
27	Малган	[35]	«Державна стратегія – це систематичне використання державними відомствами ресурсів і владних повноважень, що знаходяться у їх розпорядженні, з метою досягнення суспільно значущих цілей. У даному контексті слово «державна» однаковою мірою відноситься до людей як до суспільства і до формальних владних повноважень держави»	2008
28	Жаліло	[59]	«Економічна стратегія – це цілісна система дій суб'єкта, спрямованих на реалізацію мети, завдань та пріоритетів його економічного відтворення з урахуванням комплексу впливів ендегенних та екзогенних чинників, що розрахована на тривалий період часу»	2009
29	Квинт	[26]	«Система пошуку, формулювання і розробки доктрини, яка забезпечить довгостроковий успіх, якщо слідувати сумлінно».	2009
30	Калиніченко	[17]	«Шаблон логічної, послідовної поведінки, що складається на підприємстві свідомо чи стихійно, як найважливіший елемент самовизначення підприємства чи організації. У такому контексті вона тісно пов'язана з характеристиками та особливостями організаційної культури, має, як правило, усі її переваги й недоліки, дає змогу більш ґрунтовно формулювати соціальні стратегії загалом і елементи соціальних напрямків у стратегіях іншого типу»	2010
31	Власенко	[56]	«Інструмент у руках думаючих, творчих людей. Відповідає на запитання «Що робити?» і малоінформативна, коли виникають такі: «Як все це зробити?» та «Хто це все має робити?», відсилаючи тим самим нас до програм і планів, що мають бути прийняті на її виконання»	2012
32	Сімандан	[47]	«Стратегія важлива, оскільки ресурси, доступні для досягнення цих цілей, як правило, обмежені. Стратегія включає постановку цілей, визначення дій для досягнення цілей і мобілізацію ресурсів для виконання дій»	2018

З Таблиці 1 бачимо, що деякі визначення набувають розвитку у подальших роботах, деякі вихвачують лише одну якусь рису саму важливу на їх думку, інші є спробою охопити як можна більшу кількість об'єктів. Отже, дослідники по різному розуміють поняття стратегії, єдиної думки на сьогодні не має.

У вітчизняній науковій літературі існують певні класифікації підходів до визначення змісту поняття стратегії. Спроби здійснити класифікацію підходів до визначення поняття стратегії бачимо у дослідженнях Костіна та Левицького [23], Кукушкіна [25], Міщенка [37], Гавкалової та Гагарінова [11].

Також, варто звернути увагу на дослідження Кравченко [24], де всі визначення поділені за трьома головними підходами:

1. Стратегія як спосіб досягнення цілей, що передбачає ототожнення стратегії з планом або переліком дій, що мають призвести до досягнення цілей економічної системи.
2. Стратегія як набір правил для прийняття рішень, що передбачає розуміння стратегії не тільки як комплексу дій, але як набору послідовних правил, реалізація яких спрямована на досягнення довгострокових цілей економічної системи.
3. Стратегія як програма функціонування економічної системи у зовнішньому середовищі є комплексним підходом до трактування поняття та визначає її у якості моделі функціонування підприємства в умовах не тільки змінних внутрішніх факторів господарювання, а й враховуючи умови зовнішнього конкурентного середовища.

Підсумовуючи щодо терміну стратегія, відмітимо, що у монографії Наливайка [39] зазначається: сучасний етап розвитку стратегічного менеджменту характеризується суперечностями, що виявляються

у трьох площинах: по-перше, вибір способу формування стратегічних альтернатив (планова стратегія чи спонтанна стратегія); по-друге, вибір фокусу стратегічного вибору (конкурентне позиціонування чи набуття ключової компетенції); по-третє, вибір тактики стратегічних дій (пряме суперництво чи партнерство).

Розглянемо слово «національний». Згідно тлумачного словника української мови воно має значення державний, який належить даній країні або стосується її народу [5]. В цьому контексті можна погодитися з Ведутою [54], яка зазначає: національна стратегія – така стратегія, що посилює позиції держави на світовій арені, якщо відбувається протилежне, то таку стратегію треба вважати антинаціональною. І визначає ефективну національну стратегію як таку, що забезпечує стійке збільшення темпів росту кінцевого продукту при оптимальній структурі для громадян, досягненні повної зайнятості, відсутності інфляції і справедливого розподілу доходів.

Дослідивши значення складових, пропонуємо наступне визначення: стратегічний розвиток держави, це таке управління змінами у державі, у результаті чого вона досягає власних стратегічних цілей. А стратегічні цілі – система станів держави, будь-яке з них (станів) може буде досягнуто при використанні / мобілізації / задіянні її потенціалу більш ніж на 50% на протязі інтервалу часу більше 20 років.

Отже, визначаючи сутність поняття національного стратегічного розвитку (НСР) держави, сформулюємо авторське визначення: НСР – це такий розвиток, який має бути: по-перше, керованим, по-друге, мати на меті довгострокові орієнтири, по-третє, враховувати стратегії інших країн, особливо ті, що суперечать вітчизняній стратегії розвитку – коли йде боротьба за ресурси та ринки збуту, по-четверте, мати науково-технічний і інноваційний характер, по-п'яте, забезпечувати розвиток держави за рахунок внутрішніх (X) і зовнішніх (Y) ресурсів у пропорції $X : Y$, де $X > Y$, що забезпечить економічну безпеку держави, і, по-шосте, посилювати позиції держави у світовому співтоваристві.

Для розкриття сутності поняття розробимо класифікацію видів національного стратегічного розвитку.

Види національного стратегічного розвитку:

1. За видами стратегічних ресурсів:

- 1.1. Земля (природні ресурси) – стратегічний розвиток заснований на видобутку природних копалин (Норвегія, Саудівська Аравія); аграрному виробництві (країни Африки); рекреаційний та туристичний напрям (Мальдіви, Єгипет).
- 1.2. Праця – дешева робоча сила (Індія, Китай, Малайзія тощо).
- 1.3. Капітал – фінансовий (Люксембург, Сінгапур, Кіпр, країни-офшори).
- 1.4. Інформація – інтелектуальний потенціал, роялті, ліцензії на технології, тощо (США, Німеччина, Японія).
- 1.5. Різні комбінації цих факторів.

2. За цільовими галузями, де акцент робиться на:

- 2.1. Промисловість.
- 2.2. Сільське господарство.
- 2.3. Послуги.
- 2.4. Видобуток природних копалин.
- 2.5. Комбінації.

3. За територією НСР націлений:

- 3.1. Інтеграцію (країни ЄС та ті, що бажають до нього приєднатися).

- 3.2. Регіоналізацію (Великобританія, Норвегія, країни, які не бажають приєднуватися чи хочуть від'єднатися).
4. За рівнем технологічного укладу (в Україні рівень виробництва будується у більшій частині на технологіях III і IV-го покоління. У той час як технології VI, VII-го складають менше 5%, що також зумовлює її низькі світові показники за конкурентоспроможністю і рівнем економічного розвитку).
5. За часом планування НСР:
 - 5.1. Одне покоління 25 років.
 - 5.2. Два покоління 50 років.
 - 5.3. Три і більше поколінь.
6. За видами керування:
 - 6.1. Напрямом, звідки здійснюється керування НСР:
 - 6.1.1. Внутрішнє.
 - 6.1.2. Зовнішнє.
 - 6.1.3. Змішане у різних пропорціях.
 - 6.2. Кількістю «керівників»:
 - 6.2.1. Один.
 - 6.2.2. Декілька.
 - 6.2.3. Багато.
 - 6.3. Характером керування:
 - 6.3.1. Жорстке.
 - 6.3.2. Помірне.
 - 6.3.3. Індикативне.

Щоб продовжити дослідження сутності національного стратегічного розвитку, треба звернутися до такої категорії як потенціал економічної системи і зокрема її науково-технічний потенціал.

Проблемам потенціалу у науковій економічній літературі було присвячено праці Анчишкіна [2], Добрава [8], Варшавського [53, 28], Мазура [30], Булкіна [6], та ін. Потенціал розглядався на макро- і мікро-рівнях. Спільним серед великої кількості точок зору є те, що поняття «потенціалу економічної системи» є складною економічною категорією яка містить у собі такі складові: кадровий потенціал, основні фонди, технологічний потенціал, інформаційний, науково-технічний потенціал, фінансовий та ін. Але повної згоди про те, які види потенціалів повністю описують загальний потенціал системи, поки немає.

Ми пропонуємо побудувати дану систему на основі аналізу одного з основних понять економічної теорії – факторів виробництва та цілеспрямованості реалізації кожного виду потенціалу. Дана модель співвідношення потенціалів представлена на Рисунку 1.

Класична економічна школа виділяє три основних фактори виробництва: праця, земля, капітал. У сучасній постіндустріальній цивілізації виникає ще один, четвертий фактор виробництва – інформація. Врахування головних призначень кожного виду потенціалу, а саме головною метою реалізації освітнього потенціалу системи є «виробництво» висококваліфікованої робочої сили, наукового – «виробництво» інформації для здійснення традиційного виробничого процесу, технічного – виробництво засобів виробництва, визначається їх пріоритетність. Наприклад, у дослідженні Тусупової та Кусаїнової [52]

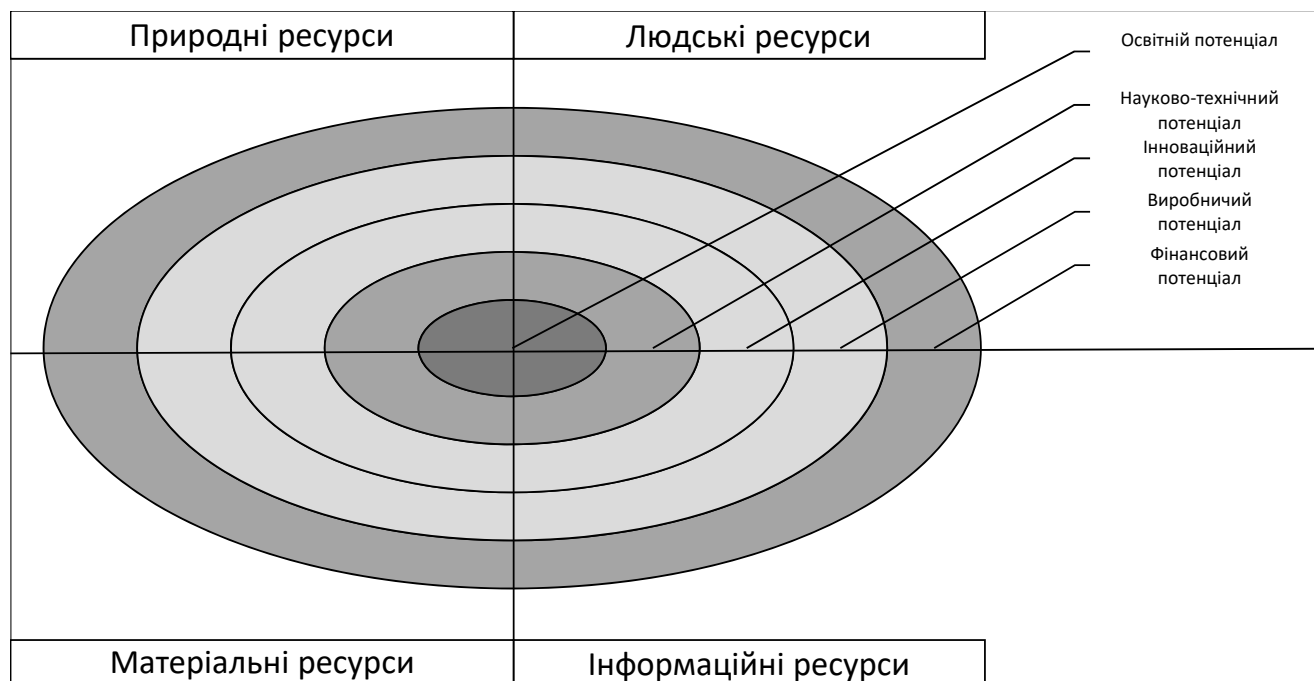


Рисунок 1. Структура економічного потенціалу держави

розглянуто проблему позиціонування національної економіки у глобальному економічному просторі у період зміни технологічних укладів та обґрунтовано роль освітнього потенціалу як інституту, що прискорює технологічний прогрес. Але освітній потенціал це база створення науково-технічного і виробничого потенціалів держави.

Отже, ядром економічного потенціалу виступають освітній та науково-технічний потенціали країни, вони забезпечують технічний рівень і кваліфікаційний рівень держави. Потім йде інноваційний потенціал, що забезпечує розвиток чи деградацію промислового потенціалу країни, далі йде фінансовий потенціал країни.

Державне регулювання фінансовим потенціалом країни можна вважати оперативним управлінням, регулювання інноваційним і промисловим потенціалом – тактичним, а управління науково-технічним та освітнім – потенціалами – є стратегічним управлінням держави. Розвиток фінансового потенціалу країни забезпечує її оперативний розвиток. Якщо здійснюється забезпечення розвитку інноваційного та промислового потенціалів – то такий розвиток можна назвати тактичним, а розвиток ядра економічного потенціалу – освітнього та науково-технічного потенціалів, визначають стратегічний розвиток держави у цілому.

Ступінь задіяння науки для забезпечення виробництва при різних технологічних укладах представлено на Рисунку 2.

Тобто, чим більш ускладнений технологічний розвиток – більш високе покоління технологічного укладу, тим більша вага у ньому науково-технічного потенціалу, відповідно розвиток останнього і забезпечує стратегічний розвиток держави.

Наука має розвиватися завжди, не дивлячись на кризовий стан в економіці, писав Вернадський у 1922 році, коли країна ще не відновилася від втрат першої світової, громадянської війн та інтервенції країн Антанти [1]. Відкласти фінансування науки до кращих часів, на думку академіка неможливо вже тому, щоб не знищити накопичений з великим зусиллям науково-технічний потенціал. Він доводив, що необхідно приймати до уваги те, що більш кращі часи можуть настати тим скоріше, чим інтенсивніше буде йти творча робота нації. Зупиняти творчу наукову працю, мотивуючи відсутністю коштів, неможливо вже тому, що без неї неможливе настання цих «кращих часів» і в області економічного відродження.

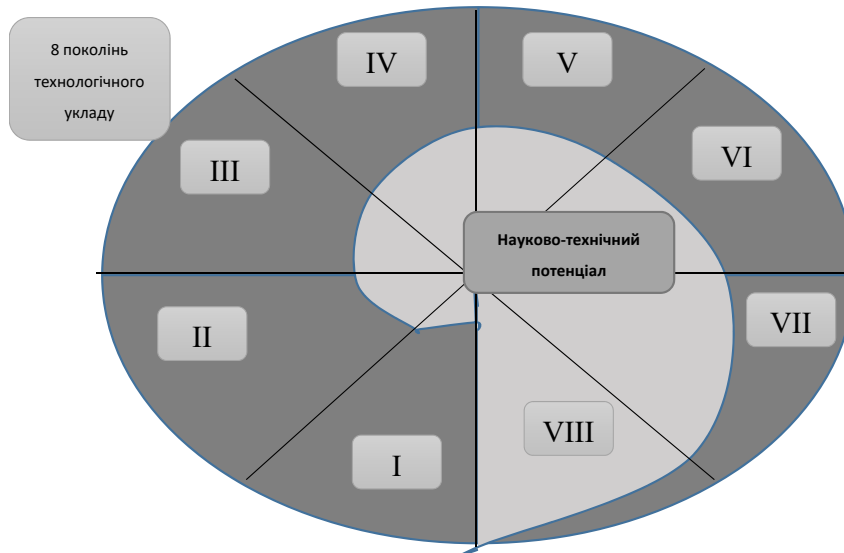


Рисунок 2. Роль науки для забезпечення виробництва різних поколінь технологічного укладу

Вернадський закликав уряди УНР, Гетьманщини Скоропадського, Радянської Росії, як би важко не було, знаходити кошти на проведення наукових досліджень, щоб врятувати науку від зруйнування у часи кризи. Необхідно відмітити, що у 1918 році при уряді П. Скоропадського було засновано Національну Академію Наук України, у 20-ті роки XX сторіччя урядами як СРСР, так і УРСР, створювались нові науково-дослідні інститути, за кордоном закуповувалося дороге наукове обладнання для проведення досліджень, чого неможна сказати про всі роки незалежності України.

Важливою складовою національного стратегічного розвитку є система цілей, до яких він спрямовується. Отже, порівняємо системи цілей ЄС й України та визначимо характер їх запланованого розвитку.

Розглянемо головні цілі, що ставить перед собою Європа. Стратегія «Європа 2020» яка була прийнята у 2010 році, встановлює три основні чинники зміцнення економіки [9]:

- розумне зростання: розвиток економіки, заснований на знаннях та інноваціях;
- стійке зростання: створення економіки, заснованої на доцільному використанні ресурсів, екології та конкуренції;
- всеохоплююче зростання: сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, зниження числа людей, що знаходяться біля межі бідності.

Слід визначити, яких результатів Європа збирається досягти до 2020 року. У зв'язку з цим ЄС ставить перед собою наступні головні завдання:

1. 75% населення у віці від 20 років до 64 років повинно бути працевлаштовано.
2. 3% ВВП ЄС має бути інвестовано у дослідження і розробки.
3. Досягнення цілей енергетичної політики і політики з приводу зміни клімату (включаючи 30% зниження забруднення навколишнього середовища).
4. Частка учнів, що закінчили навчання, не повинна перевищувати 10%, та не менш 40% молоді варто мати вищу освіту.
5. Скорочення кількості людей, що знаходяться у небезпеці опинитися за межею бідності, на 20 млн. Для того, щоб держави-члени змогли адаптувати стратегію «Європа 2020» до своєї конкретної ситуації, Європейська Комісія пропонує державам трансформувати завдання ЄС у свої національні стратегії.

Тобто, виходячи зі своїх цілей Європа цілеспрямовано здійснюватиме розвиток згідно з основними критеріями постіндустріального суспільства, а саме, створює потужний науково-технічний сектор з «виробництва» нової інформації (ціль №2), забезпечує її робочою силою відповідної кваліфікації та

рівня (ціль №4), а також забезпечує соціальну і екологічну безпеку (цілі 5, 3, 1) у суспільстві, але горизонт розвитку обмежується десятима роками.

Отже, Стратегія ЄС «Європа 2020» цілком відповідає стратегічному управлінню.

Розглянемо головні цілі, які ставить перед собою Україна, маючи за мету членство у ЄС у найближчій перспективі. Реалізація Стратегії [61], яку було прийнято у 2015 році, передбачає досягнення 25 ключових показників, що оцінюють хід виконання реформ та програм, авторську класифікацію яких представлено у Таблиці 2.

Таблиця 2. Класифікація цілей Стратегії «Україна 2020» за видами потенціалів

Джерело: Розроблено автором за джерелом [61].

Цілі Стратегії «Україна 2020»	2014	2020	Вид потенціалу, що має розвиватися
75 відсотків випускників загальноосвітніх навчальних закладів володітимуть щонайменше двома іноземними мовами, що підтверджуватиметься міжнародними сертифікатами;	–	75	Освітній
Україна візьме участь у міжнародному дослідженні якості освіти PISA та увійде до 50 кращих держав – учасниць такого дослідження;	–	50	Освітній
за глобальним індексом конкурентоспроможності у боротьбі за таланти, який розраховує одна з провідних світових бізнес-школ INSEAD), Україна увійде до 30 кращих держав світу;	66	30	Освітній
енергоємність валового внутрішнього продукту складе 0,2 тони нафтового еквівалента на 1,000 доларів США валового внутрішнього продукту за даними Міжнародного енергетичного агентства;	0.36	0.2	Виробничий/Інноваційний
частка проникнення широкосмугового Інтернету за даними Світового банку складатиме 25 абонентів на 100 осіб;	8.88	25	Інноваційний
у рейтингу Світового банку «Doing Business» Україна посяде місце серед перших 30 позицій;	96	30	Виробничий
за глобальним індексом конкурентоспроможності, який розраховує Всесвітній Економічний Форум (WEF), Україна увійде до 40 кращих держав світу;	84	40	Виробничий
фільмів українського виробництва вийдуть у широкий прокат у 2020 році.	7	20	Виробничий
кредитний рейтинг України – Рейтинг за зобов'язаннями в іноземній валюті за шкалою рейтингового агентства Standard and poors – становитиме не нижче інвестиційної категорії «BBB»;	CCC	BBB	Фінансовий
чисті надходження прямих іноземних інвестицій за період 2020 – 2015 років за даними Світового банку складуть понад 40 млрд доларів США;	–	40	Фінансовий
максимальне відношення дефіциту державного бюджету до валового внутрішнього продукту за розрахунками Міжнародного валютного фонду не перевищуватиме 3 відсотки, %;	10.1	3	Фінансовий
максимальне відношення загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу до валового внутрішнього продукту за розрахунками Міжнародного валютного фонду не перевищуватиме 60 відсотків (відповідно до Маастрихтських критеріїв конвергенції), %;	67.6	60	Фінансовий
питома вага місцевих бюджетів становитиме не менше 65 відсотків у зведеному бюджеті держави;	31	65	Фінансовий
валовий внутрішній продукт (за паритетом купівельної спроможності) у розрахунку на одну особу, який розраховує Світовий банк, підвищиться до 16,000 доларів США;	8.5	16	Фінансовий/Виробничий
ліміт частки одного постачальника у загальному обсязі закупівель будь-якого з енергоресурсів складатиме не більше 30 відсотків;	60	30	Фінансовий/Виробничий
витрати на національну безпеку і оборону становитимуть не менше 3 відсотків від валового внутрішнього продукту;	1.02	3	Військовий
чисельність професійних військових на 1,000 населення збільшиться із 2.8 до 5.6 осіб за розрахунками Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру;	2.8	5.6	Військовий
за результатами загальнонаціонального опитування 90 відсотків громадян України відчуватимуть гордість за свою державу;	-	90	Культурно-спортивний
під час участі у XXXII літніх Олімпійських іграх Україна завоює щонайменше 35 медалей;	19 (2012)	35	Культурно-спортивний
середня тривалість життя людини за розрахунками Світового банку підвищиться на 3 роки;	71	74	Людський
за індексом сприйняття корупції, який розраховує Transparency International, Україна увійде до 50 кращих держав світу;	144	50	Правовий
за результатами опитування рівень довіри експертного середовища (адвокати, юристи) до суду становитиме 70 відсотків;		70	Правовий
за результатами загальнонаціонального опитування рівень довіри громадян до органів правопорядку становитиме 70 відсотків;		70	Правовий
оновлення кадрового складу державних службовців у правоохоронних органах, судах, інших державних органах на 70 відсотків;	60	30	Правовий
Україна разом із Світовим банком розробить показник добробуту громадян, визначиться з його цільовим значенням та проводитиме моніторинг змін такого показника.			У стадії розробки

Аналізуючи та порівнюючи наведені вище задачі Стратегії «Україна 2020» з критеріями національного стратегічного розвитку, бачимо, що, по-перше, горизонт стратегії складає 5 років (в двічі менше, ніж у

ЕС) по-друге, класифікація завдань за видами розвитку потенціалів являє наступну картину: фінансовий потенціал – 8 і 2 частково, виробничий 3 і 3 частково, інноваційний 1 і 1 частково, науково-технічний – 0, освітній 3, неекономічні види потенціалів – 9, невизначена ціль №21; що дозволяє зробити висновок, про оперативно-тактичний характер даної стратегії, а зовсім не стратегічний. Також, слід відмітити, що цілі Стратегії «Україна 2020» по-перше, не повністю відповідають вимогам постіндустріального суспільства, оскільки відсутні критерії розвитку науково-технічного сектору економіки, що призведе до його остаточного занепаду в Україні, а в освіті вже фіксується орієнтація випускників на пошуки робочих місць у інших країнах; по-друге, не узгоджені з цілями ЕС, куди прагне увійти Україна, що, на наш погляд, ускладнює цей процес; по-третє, спрямовані на безпеку і розвиток держави, але за відсутністю інноваційної та науково-технічної складової не здатні бути реалізовані у вимогах ХХІ сторіччя. І нарешті, погоджуюсь з Найдено [38], зазначимо, що задекларовані напрями реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна 2020» не знайшли свого наукового обґрунтування у подальших нормативно-правових актах держави. Більшість їх залишилися лише лозунгами без конкретної реалізації.

Національний стратегічний розвиток України, має полягати у визначенні важливої ролі науково-технічного потенціалу у забезпеченні економічного зростання країни і поступового його зміцнення, переведення науки із сфери неприбуткового сектору, у розряд важливої продуктивної сили економіки, досягнення якої, інтегровані у виробництво, здатні забезпечити високий рівень продуктивності праці, і, відповідно, високий рівень життя населення, значні ВВП, ВВП на душу населення і коефіцієнти рівня життя, якості життя тощо.

Світова статистика свідчить, що країни, які інвестують у сферу НІОКР більше коштів, мають і більш високі темпи економічного росту. У зв'язку з цим постає питання, скільки наукових працівників має бути у країні задля забезпечення прискорення розвитку науки. Так впливає закономірність, згідно якої для стійкого функціонування науки (або окремої галузі) потрібна надмірність (надлишковість) наукових працівників [42]. Тобто для успішного розвитку науки потрібна певна критична маса вчених. На думку авторів монографії у країні даний показник має складати не менш 80 належно фінансово та матеріально-технічно забезпечених осіб на 10,000 економічно активного населення. Тобто перспективним дослідженням є визначення необхідного обсягу науково-технічного потенціалу та рівня його фінансового забезпечення для України, для досягнення поставлених стратегічних цілей.

ВИСНОВКИ

У процесі проведеного дослідження, встановлено поняття і сутність категорії національний стратегічний розвиток держави. Отже, поняття, яке полягає у довгостроковому, цілеспрямованому, керованому руху системи у міжнародному просторі з посиленням позицій у ньому. А сутність полягає, що такий розвиток можливий тільки на основі розвитку міцного науково-технічного потенціалу. В інших випадках це не можливо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Aksenov, N. P. (Ed.) (1993). Владимир Вернадский. Жизнеописание. Избранные труды. Воспоминания современников. Суждения потомков [Vladimir Vernadskiy. Zhizneopisaniye. Izbrannyye trudy. Vospominaniya sovremennikov. Suzhdeniya potomkov]. М.: Sovremennyuk.
2. Anchyshkyn, A. Y. (1989). Наука – техника – экономика [Nauka – tekhnika – ekonomika] (383 p.). М.: Ekonomyka.
3. Ansoff, I. (1989). Стратегическое управление [Implanting Strategic Management] (519 p.). М.: Ekonomyka.
4. Azarova, T. V., & Abramov, L. K. (2000). Стратегічне планування діяльності НДО [Stratehichne planuvannya diialnosti NDO] (92 p). Kirovohrad: TsPTI. Retrieved from <https://iscm.org.ua/wp-content/uploads/2010/08/StratehichneplanuvannyadiyalnostiNDO2000.pdf>
5. Bilodid, I. K. (Ed.) (1974). Словник української мови: в 11 томах [Slovyuk ukrainskoi movy: v 11 tomakh], Том 5. Kyiv: Naukova dumka.
6. Bulkyn, Y. A. (2014). Особенности финансирования НИОКР в Украине за счёт средств организаций государственного сектора [Osobennosti fynansyrovaniya NYOKR v Ukraine za schët sredstv orhanyzatsyi hosudarstvennoho sektora]. *Problemy nauky*, 2, 2-19.
7. Chandler, A. D. (1962). *Strategy and Structure Chapters in the History of the American Industrial Enterprises* (457p). Cambridge, MA:

- MIT Press.
8. Dobrov, H. M., & Torkan, V. E. (Ed.) (1988). Научно-технический потенциал: структура, динамика, эффективность [Nauchno-tehnicheskiiy potentsial: struktura, dinamika, effektivnost] (346p). Kyiv: Naukova dumka.
 9. European Commission (2010). *Europe 2020 targets*. Retrieved from http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_en.htm
 10. Fedulova, L., & Prysiazniuk, A. (2015). Human innovative factor in socio-economic development of Ukraine: international measuring. *Economic Annals-XXI*, 1-2(1), 15-19.
 11. Havkalova, N. L., & Naharinov, O. V. (2017). Концептуальні засади розроблення стратегії трансформації підприємства у стан системно досконалої бізнес-організації [Kontseptualni zasady rozroblennia stratehii transformatsii pidpriemstva u stan systemno doskonaloï biznes-orhanizatsii]. *Ekonomika rozvytku*, 3(83), 74-84.
 12. Heits, V. M., & Mazaraki, A. A. (Eds.) (2008). Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів: монографія [Priorytety natsionalnoho ekonomichnoho rozvytku v konteksti hlobalizatsiinykh vylykiv: monohrafiia] (389 c.). Kyiv: KNTEU.
 13. Heits, V. M., & Semynozhenko, V. P., Kvasniuk B. (Eds.) (2007). Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. [Stratehichni vylyky XXI stolittia suspilstvu ta ekonomitsi Ukrainy: v 3 t.] Kyiv: Feniks. Retrieved from <http://www.semynozhenko.net/content/files/7-137.pdf>
 14. Hill, C. W. L. (1998). *Global business today* (506 p.). Irwin: McGraw-Hill.
 15. Houterman, J., Blok, V., & Omta, O. (2014). Venture capital financing of techno-entrepreneurial start-ups: drivers and barriers for investments in research-based spin-offs in the Dutch medical life sciences industry. In Therin, F. (Ed.), *Handbook of Research on Techno-Entrepreneurship: How Technology and Entrepreneurship are Shaping the Development of Industries and Companies*, (pp. 169-186). US: Edward Elgar Publishing. Retrieved from http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf
 16. Hutkevych, S. O., Puhachov, M. I., Zavadskykh, H. M., & Zanozovska, O. H. (2016). Стратегія розвитку: інвестиційний вимір. Монографія [Stratehiia rozvytku: investytsiinyi vymir. Monohrafiia] (162 p.). In Hutkevych, S. O. (Ed.). Kharkiv: Disa plus.
 17. Kalynichenko, Yu. (2010). Стратегічний розвиток підприємства: теоретичні та практичні аспекти [Stratehichniy rozvytok pidpriemstva: teoretychni ta praktychni aspekty]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, 4(29), 106-115.
 18. Karamyshev, D. V. (2004). Концепція інноваційних перетворень: міжгалузевий підхід до реформування системи охорони здоров'я (державно-управлінські аспекти) [Kontseptsiia innovatsiinykh peretvoren: mizhgaluzevyi pidkhid do reformuvannia systemy okhorony zdorovia (derzhavno-upravlinski aspekty)] (304 p.). Kharkiv: Vyd-vo KhRIDU NADU "Mahistr".
 19. Karloff, B. (1991). Деловая стратегия. Концепция. Содержание. Символы [Business strategy. A Guide to Concepts and Models] (239 p.). In Pryypysnov, V. A. (Ed.). Moskva: Ekonomika.
 20. Khrushch, N. (2008). Kontseptsiia rozvytku stratehii kompanii v suchasnomu dynamichnomu seredovyshchi [Concept of development of the company's strategy in the modern dynamic environment]. *Ekonomist*, 9, 62-65.
 21. Kindzerskyi, Yu. V. (2013). Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації [Promyslovist Ukrainy: stratehiia i polityka strukturno-tekhnologichnoi modernizatsii] (535 p.). Kyiv: NAN Ukrainy, DU "Institut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy".
 22. King, W., & Cleland, D. I. (1982). Стратегическое планирование и хозяйственная политика [Strategic Planning and Policy] (399 p.). Moskva: Prohress.
 23. Kostin, Yu. D., & Levytskyi, Yu. A. (2009). Стратегія розвитку корпорацій: сутність та ознаки [Stratehiia rozvytku korporatsii: sutnist ta oznaky]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, 4(1), 101-106
 24. Kravchenko, O. V. (2007). Поняття стратегії в стратегічному управлінні [Poniattia stratehii v stratehichnomu upravlinni]. *Visnyk Sums-koho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, 1(22), 267-272.
 25. Kukushkin, O. M. (2005). Сутність поняття «Стратегія розвитку підприємства» [Sutnist poniattia "Stratehiia rozvytku pidpriemstva"]. *Naukovyi visnyk UkrDLTU*, 15(2), 220-227. Retrieved from http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2005/15_2/216_Teniuchv.pdf
 26. Kvint, V. (2009). *The Global Emerging Market: Strategic Management and Economics* (456 p.). Taylor & Francis.
 27. Kuzyma, V. (2002). Розвиток [Rozvytok] (с. 555). In Shynkaruk, V. I. (Ed.), *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovyk*. Kyiv: Abrys.
 28. Makarov, V. L., & Varshavskiy, A. E. (2012). Экономические проблемы развития революционных технологий: нанотехнологии. [Ekonomicheskyye problemy razvitiya revolyutsionnykh tekhnologiy: nanotekhnologii] (405 p.). Moskva: Nauka.
 29. Mazaraki, A. A. (Ed.) (2014). Стратегія посткризового розвитку зовнішньоекономічного сектора України : монографія [Stratehiia postkryzovoho rozvytku zovnishnoekonomichnoho sektora Ukrainy : monohrafiia]. (652 p.). Kyiv: KNTEU.
 30. Mazur, A. (2013). Наука України. Цифры, факты и проблемы [Nauka Ukrainy. Tsifry, fakty i problemy] (47 p.). Kyiv: Instytut elektrozvayuvannya im. Y.O. Patona. Retrieved from http://www.kt.kharkov.ua/_upload/file/-/nauka_ukrainy.pdf
 31. Meitus, V. V., & Meitus, V. Yu. (2004). Политическая партия: стратегия и управление [Polytycheskaia partiya: stratehiya y upravlenye] (404 p.). Kyiv: Elha, Nyka-Tsentr. Retrieved from <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-131.html>
 32. Mescon, M., Albert, M., & Khedouri, F. (2008). Основы менеджмента [Osnovy menedzhmenta] (672 p.). Moskva: Vyliams.
 33. Mintzberg, H., & Quinn, J. (2001). Стратегический процесс: Концепции, проблемы, решения [The Strategy Process: Concepts, Context, Cases] (688 p.). St. Petersburg: Piter.
 34. Mocherniy, S. V. (Ed.) (1995). Економічний словник-довідник [Ekonomichnyi slovyk-dovidnyk] (367 p.). Kyiv: Femina.
 35. Mulgan, G. (2011). Искусство государственной стратегии: мобилизация власти и знания во имя всеобщего блага [The Art of Public Strategy: Mobilizing Power and Knowledge for Common Good] (472 p.). Moskva: Izdatelstvo Instituta Gaydara.
 36. Myntsberh, H., Alstrend, B., & Lempel, D. (2000). Школы стратегий [School of Strategies] (336 p.). St. Petersburg: Piter. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/15_2/220_Kukuszkin_15_2.pdf
 37. Myshchenko, A. P. (Ed.) (2003). Стратегическое управление [Stratehicheskoe upravlenye: uchebnoe posoby] (261 p.). Dnepropetrovsk: Yzdatelstvo DUЭР. Retrieved from http://pidruchniki.ws/13761025/marketing/strategiya_firmi_ponyattya_tipi_osoblivosti_rozrobki
 38. Naidenko, O. (2018). Обґрунтування цілей податкової політики держави [Rationale for the goals of the state tax policy]. *Economics of Development*, 2(86), 13-24.

39. Nalyvaiko, A. P., Hrebeshkova, O. M. (Eds.) (2017). Стратегія підприємства у постіндустріальній економіці : монографія [Stratehiia pidpriiemstva u postindustrialnii ekonomitsi : monohrafiia] (418 p.). Kyiv: KNEU. Retrieved from <http://olenahrebeshkova.com/wp-content/uploads/2018/01/monographSP16-5249.pdf>
40. Pollack, S. (2012). *What, Exactly, Is Business Development?* Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/scottpollack/2012/03/21/what-exactly-is-business-development/#744d52277fdb>
41. Porter, M. (2005). Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов [Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors] (454 p.). Moskva: Alpyna Vyznes Buks.
42. Repetia, E., & Khorolskyi, P. (2000). Оценка новизны, предварительной стоимости и времени морального износа объекта интеллектуальной собственности [Otsenka novyzny, predvartelnoi stoymosti y vremeny moralnoho yznosa ob'ekta yntellektualnoi sobstvennosti]. *Yntellektualnaia sobstvennost*, 1, 9-11. Retrieved from <http://webpavilion.ru/node/36>
43. Sapelnikova, N. L., & Vozniuk, Ya. S. (2016). Сутність стратегічного управління [Sutnist stratehichnoho upravlinnia]. *Menedzher*, 3(72), 52-59.
44. Satnalainen, T., Voutilainen, E., Porene, P., & Nissinen, J. H. (1993). Управление по результатам [Upravlenye po rezultatam] (318 p.). M.: Prohress.
45. Shershnova, Z. Ye., & Oborska, S. V. (1999). Стратегічне управління [Stratehichne upravlinnia] (384 p.). Kyiv: KNEU.
46. Shvaika, L. A. (2006). Державне регулювання економіки [Derzhavne rehulivannia ekonomiky: navchalnyi posibnyk] (435 p.). Kyiv: Znannia. Retrieved from <http://www.info-library.com.ua/books-book-130.html>
47. Simandan, D. (2018). Iterative lagged asymmetric responses in strategic management and long-range planning. *Time & Society, OnlineFirst*. <https://doi.org/10.1177/0961463X17752652>
48. Sydorova, A. V. (Ed.) (2016). Антикризова стратегія розвитку України: соціально-економічні, фінансові та глобальні виклики: монографія [Antykrizova stratehiia rozvytku Ukrainy: sotsialno-ekonomichni, finansovi ta hlobalni vyklyky: monohrafiia]. Vinnytsia: DonNU.
49. Thompson, A. A., & Strickland, A. J. (1987). Strategic Management: Concept and Cases (4-th ed.) (568p.). Plano, Texas: University of Alabama, Business Publication Inc.
50. Thompson, A., & Strickland, A. (1998). Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии [Strategicheskii menedzhment: Iskustvo razrabotki i realizatsii strategii] (146 p.). Moscow: Banki i birzhi, YUNITI Publ.
51. Tulenkov, N. (1997). Ключевая позиция стратегического менеджмента в организации [Kliuchevaia pozitsiia stratehicheskoho menedzhmenta v orhanyzatsyy]. *Problemi teorii i praktiki upravleniya*, 4, 104-107.
52. Tussupova, S. A., & Kussainova, A. S. (2017). Efficiency of adaptation of the national economic systems to global technological transformations: the role of the education system. *Naukovyi visnyk NHU*, 6, 156-162.
53. Varshavskiy, A. E. (1989). Научно-технический прогресс в моделях экономического развития [Nauchno-tekhnycheskiy prohress v modeliakh ekonomicheskoho razvytiya] (208 p.). M.: Finansy i statistika.
54. Veduta, E. N. (1998). Государственные экономические стратегии [Nosudarstvennyye ekonomicheskiye stratehy] (440 p.). M.: REA. Retrieved from <http://www.strategplan.com/upload/ses.doc>
55. Veis, P. (1993). Искусство менеджмента [Yskusstvo menedzhmenta]. M.: Novosty.
56. Vlasenko, V. (2012). Стратегія – це інструмент у руках думаючих, творчих людей [Stratehiia – tse Instrument u rukakh dumaiuchykh, tvorchykh liudei]. *Nash biznes*, vid 24.12.2012.
57. Vorobiyenko, P. (2015). On the way to the economy of future society economic theory and history of economic thought. *Economic Annals-XXI*, 1-2(1), 3-6. http://soskin.info/userfiles/file/2015/1-2_1_2015/Vorobiyenko.pdf
58. Vykhanskyi, O. S. (1998). Стратегическое управление [Stratehicheskoe upravlenye: uchebnyk] (296 p.). M.: Hardaryka.
59. Zhalilo, Ya. A. (2009). Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія [Teoriia ta praktyka formuvannia efektyvnoi ekonomichnoi stratehii derzhavy: monohrafiia] (336 p.). K.: NISD.
60. Zheliuk, T.L. (2010). Управління довгостроковим розвитком національної економіки методологічні та прикладні аспекти [Upravlinnia dovhostrokovym rozvytkom natsionalnoi ekonomiky: metodolohichni ta prykladni aspekty] (512 p.). Ternopil: Ekonomichna dumka.
61. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro Stratehiuu staloho rozvytku “Ukraina – 2020” vid 12 sichnia 2015 roku] № 5/2015. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>